

SANAYİDE KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİNDEN SERMAYE, DEVLET, İKLİM VE ULAŞIM KONULARININ HEDEFLERİ VE ÖĞRETİM TEKNİKLERİ(ORTA ÖĞRETİM)

Yrd. Doç. Dr. Okan YAŞAR*

ÖZET

Bu çalışmada, Sanayi Coğrafyası öğretiminde sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularının genel ve davranışsal hedefleri sıralanmaktadır. Daha sonra kuruluş koşulu olarak ve kuruluş yerini belirleyen koşul olarak söz konusu faktörlere yönelik bilgi, kavram ve davranış yeterlilikleri kazandırmaya amaçlayan öğretim teknikleri ortaya konulmaktadır.

Çeşitli lise programlarında yer alan “Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası” adlı dersin konu başlıklarından biri olan sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularının hedefleri ve öğretim etkinlikleri aşağıda sıralanan başlıklar altında belirlenip sürdürüldüğünde hedeflenen amaçlara daha kolay ulaşılabileceği kanaatindeyim: Hazırlık soruları, adı geçen kuruluş yeri faktörlerinin önemi, söz konusu faktörlerin genel hedefleri ve davranışsal hedefleri, konu alt başlıkları, kavramlar ve genellemeler, öğretim yöntem ve teknikleri, öğretim araç ve gereçleri ve ölçme ve değerlendirme.

Anahtar Kelimeler: Sanayide Kuruluş Yeri Faktörleri, Öğretim Teknikleri, Genel ve Davranışsal Hedef, Coğrafi Beceriler

THE TARGETS AND TEACHING TECHNIQUES OF THE CAPITAL, STATE, CLIMATE AND TRANSPORTATION SUBJECTS OF THE FACTORS OF FOUNDATION PLACE IN INDUSTRY(SECONDARY EDUCATION)

ABSTRACT

In this study, the general and behavioral targets of the capital, state, climate and transportation subjects from the factors of foundation place in industry in the education of Industry Geography are ranged. Later on, the educational techniques aiming at acquiring knowledge, concepts and behavioral sufficiency towards the related factors as a foundation condition and as a condition determining the foundation place are suggested.

The course called as “Human and Economic Geography of Turkey” taking place in various lycee curriculums includes the educational activities, the targets of the capital, state, climate and transportation subjects from the factors of foundation place in industry as a subject title. I agree that if these titles are determined and maintained under the titles that are ranged below, it will be easier to reach the desirable aims. These are as follows: Preparation questions, the importance of the factors of foundation place mentioned, the general and behavioral targets of the related factors, sub-titles of the subjects, concepts, generalizations, teaching methods and techniques, teaching materials.

Key Words: The factors of foundation place, Teaching techniques, General and behavioral target, Geographical skills

1. Giriş

Bilindiği gibi hedef; yetiştirdiğiniz bireyde bulunmasını uygun gördüğünüz, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikte istedik özellikler olarak tanımlanmaktadır (*Demirel, 2000:27-37*). Hedefler

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü
okany@comu.edu.tr

genelden özele bir açılım göstermektedir. Bu anlamda öğretim programının öğretme yoluyla gerçekleştirmek istediği davranışlar da ders programlarının özel hedeflerini teşkil etmektedir. Hedeflerin öğrenci davranışlarına dönüştürülmesi ile davranışlar tespit edilmiş olmaktadır (*Morris ve Fitz-Gibson, 1998:14, 27*). Bu arada davranış ifadeleri içinde programın içerik boyutu da yer almaktadır. Davranışlar ise hedeflerin alt basamaklarını ve sınırlarını belirlemektedir. Bununla birlikte öğretim programında davranışlar belirlenmişse hedeflere ulaşmakta kolay olmaktadır (*Erginer, 2000:12-13*).

Programın içerik boyutunda belirlenen amaçlara ulaşmak için ne öğretelim sorusuna cevap aranır. Büyük oranda da hedef-içerik (amaç-araç) ilişkisi kurularak amaca uygun bilgilerin aktarılması istenir. Programın süreç boyutunda ise nasıl sorusuna cevap aranır. Amaca uygun seçilen bilgi muhtevasının bireye aktarılması nasıl olmalıdır; diğer bir deyişle, nasıl öğretelim sorusuna cevap aranır. Bunun için de sınıf içi uygulamalarda hangi yöntem ve teknikleri uygulayalım? Hangi araç-gereçlerden yararlanalım? sorularına cevap aranır. Programın son boyutu olan değerlendirme boyutunda ise yapılan eğitimin kalite kontrolü yapılır. Değerlendirme sonuçları da eğitim programının hedeflerine ne kadar ulaşıp ulaşamadığını ortaya koyar(*Demirel, 2000:29*).

Bu bağlamda Sanayi Coğrafyası öğretiminde de sanayide kuruluş yeri faktörlerine ilişkin belirlenen hedeflere ulaşmada geliştirilen programlarla içerik çok iyi koordine edilmiş olması gerekmektedir. İçeriğin öğretimi *öğrenci merkezli* olmakla birlikte, öğretme durumlarının hedefe ve öğrenciye göre olması, başka bir ifadeyle hedefe hizmet etmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Böyle bir öğretme-öğrenme süreci hem beklenen öğrenme ürünlerini oluşturma bakımından etkinlik ve verimi ve hem de bu süreçteki yeni davranışların öğrenilmesini sağlayacaktır. Ayrıca içerik hedeflere varmamızı sağlayacak şekilde öğrencilerin akademik düzeyine, ilgi ve beklentilerine uygun olmalı, proje konuları, gözlem ve anket gibi etkinlikler sunmalıdır (*Yaşar, 2004*).

Bu makaleyi orta öğretim çeşitli lise programlarında okutulan “*Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*” adlı dersin “*Türkiye’de Sanayi*” adlı ünitesinin konu alt başlıklarından biri olan “*sanayide kuruluş yeri faktörleri*”nden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularının hedefleri ve öğretim teknikleri teşkil etmektedir¹. Bu anlamda öncelikle söz konusu faktörlere ilişkin genel ve davranışsal hedefler sıralanmaktadır. Daha sonra hedeflere göre içerik çerçevesi oluşturularak öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin bir model oluşturulmaktadır.

Böylece sanayide kuruluş yeri üzerinde etkili -seçilen- faktörleri tanıyan öğrencinin sanayide kuruluş yeri faktörü olarak sermaye ve türleri, siyasal otoritenin tutumları, doğal çevre bileşeni olarak iklim, sanayi sektörlerinin ulaşım bakışı ve muhtemel çevresel kaygıları tanınması ve tutum geliştirmesi mümkün olmaktadır. Böylece öğrencilerin; sanayi kuruluşlarının nerelerde, hangi şartlarda ve nasıl kurulduğu, geliştiği ve dağılım gösterdiği konusunda bilgi, kavram ve davranış yeterlilikleri kazanması mümkün olabilecektir. Ancak her bir faktöre ilişkin aşağıda sıralanan hedeflere ulaşmada içeriğin(alan bilgisinin) önemi artmaktadır. Bu nedenle çalışmamın “*giriş*” bölümünde “*sanayide kuruluş yeri*” kavramı üzerinde kısaca durmayı uygun bulmaktayım.

Bilindiği gibi kuruluş yeri faktörleri sanayi faaliyetlerinin belirli bölgelerde toplanmasına neden olan faktörlerdir. Bu faktörler birbiriyle ilişki içindedir ve birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemezler. Kuruluş yeri faktörlerine araştırmacıların bakış açıları değişkenlik göstermekle birlikte ortak noktalar da hayli fazladır. Bailly/Beguın, kuruluş yeri faktörlerini; 1-tarihsel faktörler, 2-doğa, 3-enerji ve hammadde kaynakları, 4-pazar, 5-işgücü ve 6-doğa olarak sıralamaktadır (*Bailly ve Beguın, 1993:139*). Tümertekin'e göre ise modern sanayi çok taraflı ve karmaşık bir faaliyettir. Sanayi faaliyetleri bir çok beşeri ve ekonomik olay gibi, yeryüzünde eşit olarak dağılmamıştır. Hatta yakın zamana kadar, başka olaylara oranla çok daha belirli alanlarda gelişmiş olduğu açıktır. Kuşkusuz her olay gibi sanayi faaliyetlerinin bugünkü dağılım düzenini kazanmasına etki yapan faktörler vardır. Başlıcaları hammadde, enerji, işçi, sermaye, ulaşım, pazar, devlet v.b. olan bu unsurların sanayiye etkilemeleri iki yönlüdür: 1- kuruluş koşulu olarak, 2-kuruluş yerini belirleyen koşul olarak. Her sanayi kolunun özelliğine göre değişmekle birlikte başlıcaları hammadde, enerji kaynakları, işçi ve pazar olan ana, temel ya da bölgesel faktörler genel olarak sanayi faaliyetlerinin yer alacağı alanı belirler. Tesisin yer alacağı alanın sit'i ise ikinci ya da yerel faktörler adı verilen su, düz arazi ve yerleşme yerine yakınlık şeklinde sıralanabilir (*Tümertekin, 1994:401-402*).

Sanayi faaliyetleri ele alınan ölçek ne olursa olsun bölgeler ve iller düzeyinde eşit olmayan bir dağılım göstermektedir. Öyle ki bazı yörelerde sanayi kuruluşları adeta üst üste kümelenirken, bazı yöreler ve hatta bölümlerde hiçbir sanayi kuruluşu bulunmamaktadır. Kuşkusuz sanayi kuruluşlarının belli alanlarda toplanması ve sanayi bölgeleri oluşturması, o bölgenin sanayisin de kuruluş yerini belirleyen faktörlerle yakından alakalıdır. Bu faktörlere kısaca kuruluş yeri ya da lokasyon faktörleri denilmektedir. Kuruluş yeri faktörleri belli bölgelerde sanayi faaliyetlerinin yığılmasına neden olan faktörlerdir. Çok çeşitli olan bu faktörler genellikle birbiriyle ilişki içindedir. Bu nedenle söz konusu faktörleri bağımsız olarak ortaya koymak genellikle mümkün değildir. Bununla birlikte, kuruluş yeri faktörleri her bir sanayi kolunun özelliğine göre değişik özellikler göstermektedir. Sözelimi, tarımsal hammaddeleri, doğal kaynakları işleyen sanayi kuruluşları hammadde kaynaklarına yakın alanlarda (tekstil, demir-çelik, taş ve toprağa dayalı sanayi gibi), gıda sanayii tüketiciye yakın alanlarda, petrokimya sanayii limanlara yakın yerlerde kurulmaktadır. Öte yandan, girişimin türü de kuruluş yerini etkileyebilmektedir. Stratejik öneme sahip olan bir ürünü üreten ve devlet tarafından kurulan sanayi tesisleri iç kesimlerde kurulurken, çok ortaklı şirketler, şirket ortaklarının arzuları doğrultusunda kendi yörelerinde kurulmaktadır. Özel sektör ise kar marjının en yüksek olduğu alanı kuruluş yeri olarak tercih etmektedir. Görüldüğü gibi, sanayide kuruluş yerlerini etkileyen birbiriyle ilişkili çok sayıda faktör bulunmaktadır (*Mutluer, 1995:40-43*).

Bilindiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun yayınladığı ders kitapları yazım yönetmeliğinde ders kitapları yanında öğretmen kılavuz kitaplarının² hazırlanması gerektiğine dair hükümler bulunmasına rağmen hiçbir coğrafya kitabının öğretim kılavuzu bulunmamaktadır (*Yaşar, 2004*). Dolayısıyla bu makalede; öğretmen kılavuz kitaplarında sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularına ilişkin yer alması gereken genel hedefler, davranışsal

hedefler ve söz konusu faktörlerin öğretimine ilişkin öğrenme-öğretme stratejileri verilerek öğrenci merkezli bir şekilde ele alınmıştır.

Şimdi orta öğretim değişik lise programlarında yer alan “*Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*” adlı dersin konu alt başlıklarından biri olan sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularının genel ve davranışsal hedeflerini sıralayarak ve öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin bir model³ oluşturarak öğretimi üzerinde duralım. Böylece söz konusu faktörlerin sanayiinin kurulması, sanayi bölgelerinin oluşması ya da dağılışı üzerindeki etkilerine ilişkin davranış yeterlilikleri kazandırmaya çalışalım.

2. Kuruluş Yeri Faktörlerinden;

2.1. Sermaye

2.1.1. Hazırlık Soruları

- a. Ülkemizde Marmara ve Ege Bölgesi’nde sanayi yatırımlarının fazla olması adı geçen bölgelerdeki sermaye birikimiyle ilişkili midir? Araştırınız?
- b. Ülkemizde geri kalmış bölge/yörelere sermaye birikimi yetersizliği ne şekilde aşılmaya çalışılmaktadır?
- c. Ülkemize yabancı sermaye girişinin sanayileşme açısından önemi sizce nedir?
- d. Yakın çevrenizde kamu, yerli özel sermaye ya da yabancı sermaye ile kurulmuş sanayi kuruluşları var mı? Varsa başlıca üretim konuları nedir?

2.1.2. Sermaye Faktörünün Önemi

Sanayi tesislerinin gittikçe gerek daha büyük ve gerekse daha fazla makineleşmekte olması günümüzde sanayi faaliyetlerini eskiye oranla çok daha fazla sermaye isteyen girişimler haline getirmiştir. Buna bağlı olarak da sanayi faaliyetlerinin kuruluş koşulu olarak “*sermaye*” gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Sermaye; para sermayesi ve fiziki sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Parasal sermaye oldukça hareketli olduğu halde, fabrikalar, makineler ve binalardan oluşan fiziksel sermaye sabittir. Kuruluş yeri üzerinde parasal sermayenin etkisi, hareketli bir faktör olması nedeniyle azalmıştır. Günümüzde bankacılık sistemlerinin gelişmesi parasal sermayeyi çok daha hareketli hale getirirken, yalnızca ülke içi değil, uluslararası ölçekte de paraya büyük bir hareketlilik kazandırmıştır (*Özgüç, 1999:480-481*). Gelişmiş ülkelerde politik ve ekonomik istikrar uluslararası sermayenin bu ülkelere kaymasına sebebiyet verirken, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve siyasal istikrar sağlandığı ölçüde bu ülkelere yabancı sermaye girişi olmaktadır. Dolayısıyla günümüzde sermayenin bulunduğu yerde değil, küresel ölçekte yatırıma dönüşme şansı bulunmaktadır.

2.1.3. Sermaye Faktörünün Genel Hedefleri

- a. Sanayi işletmelerinin giderek hem ölçek olarak büyümesi ve hem de daha fazla makineleşmekte olmasını kavrayan öğrenciler, sanayi için sermayenin önemini bilir ve söyler.

b. Sanayi için sermayenin para ve fiziksel sermaye olarak ikiye ayrıldığını kavrayan öğrenciler, bankacılık sektöründeki gelişmelerle para sermayesinin uluslararası ölçekte hareketlilik kazandığı bilincine varırlar.

c. Uluslararası ölçekte hareketlilik gösteren para sermayesinin politik ve ekonomik istikrarın bulunduğu gelişmiş ülkelere yöneldiğini bilen öğrenciler, siyasal ve ekonomik istikrarın kuvvetli olmadığı gelişmekte olan ülkelere ise pek yönelmediğini bilir ve söyler.

d. Ziraî ekonomili ülkelerde sanayi için sermaye birikiminin çok yetersiz olduğunu kavrayan öğrenciler, söz konusu ülkelerde sanayi sermayesini sağlayan temel kaynağın ticaret sermayesi olduğunu kavrar ve tartışır.

2.1.4. Sermaye Faktörünün Davranışsal Hedefleri

a. Bilişsel(Düşünce) Davranışı

Türkiye’de sanayiinin kuruluşu üzerinde etkili faktörlerden sermaye konusunun öğretimi tamamlandıktan sonra öğrenciler;

1. Ülkemizde sermaye birikiminin fazla olduğu Marmara ve Ege Bölgelerinin aynı zamanda en yoğun sanayi bölgeleri olduğunu,
2. Yerel sermayenin yetersiz olduğu bölgelerde sermaye yetersizliğinin devlet girişimciliği ile bertaraf edildiğini,
3. Ülkemizde geri kalmış yörelere özel sermaye girişini arttırmak için devletin teşvik sistemi uyguladığını,
4. Ülkemize yönelen uluslararası sermayenin gerek sermaye sorununu çözme ve gerekse sanayileşmeye ivme kattığını,
5. Cumhuriyet döneminde sanayi sermayesini ticaretten elde edilen sermayenin teşkil ettiğini,

yapılacak bir sınavla ile % 100 yakın bir doğrulukla bilmelidir.

b. Devinişsel(Beceri) Davranışı

Ülkemizde sanayide sermaye sorununu çözmek için hep yerli kaynaklara mı yönelinmelidir ya da yabancı sermaye girişi mi hızlandırılmalıdır konusu tez/anti tez şeklinde dersin sonunda iki grup tartışarak fikirlerini açıkça ifade ederler.

c. Duygusal(Tutum) Davranışı

Öğrenciler, Türkiye’nin sanayileşme süreci ile sermaye kaynakları arasında ilişki kurabilmeliler ve sermayenin varlığının da tek başına sanayileşme için yeterli bir faktör olmadığını her fırsatta savunmalıdırlar.

2.1.5. Konu Alt Başlıkları

- a. Fiziki ve para sermayesi nedir?
- b. Uluslararası sermaye nedir?
- c. Ziraî ekonomili ülkelerde sermaye birikimi neden yetersizdir?
- d. Yabancı sermayenin yöneleceği ülkelerde ekonomik ve siyasal koşullar nasıl olmalıdır?
- e. Dünyada gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere en fazla yatırım yapan ülkeler hangileridir?

- f. Sermaye kaynakları sınırlı yada hiç bulunmayan ülkeler sanayileşebilir mi?
- g. Türkiye’de sanayide için sermaye sorunu Cumhuriyetin ilk yıllarında nasıl çözülmüştür?
- h. Sanayileşememiş bölgelerimizde sanayi sermayesi sorunu nasıl çözülmeye çalışılmaktadır?
- i. Batı bölgelerimizde sanayiinin yoğunlaşmasında bu bölgelerimizdeki sermaye birikimi etkili midir?
- j. Ülkemize yabancı sermaye girişi neden çok önem taşımaktadır?

2.1.6. Kavramlar ve Genellemeler

a. Sermaye ve sermaye birikimi, b. Fiziki sermaye, c. Para sermayesi, d. Yabancı sermaye, e. Kredi ve teşvik sistemi, f. Ticaret sermayesi

2.1.7. Öğretim Yöntem ve Etkinlikleri⁴

Geliştirme etkinlikleri beş coğrafi beceri⁵ (Coğrafi sorular SOR, Coğrafi bilgiler KAZAN, Coğrafi bilgileri DÜZENLE, Coğrafi bilgileri ANALİZ ET ve Coğrafi sorulara CEVAP VER) dikkate alınarak sürdürülmelidir (*Geography Education Standards Project, 1994:47*). Böylece öğrencinin coğrafi düşünme becerilerini geliştirilmesi mümkün olabilecektir. Bu beceriler sınıf etkinliklerinde öğrencileri ezbere öğrenme yönteminden kurtararak, yüksek düşünme becerileri elde etmesini sağlar. Böylece coğrafya bilişsel bir yaşantı haline alır (*Demirkaya, 2003*).

a. Konulara Giriş(10 dak)

1. Konu planını tahtaya yazınız
2. Başta verilen hazırlık sorularını hatırlatınız
3. Kavramları açıklayınız

b. Geliştirme Etkinlikleri(Konuların işlenmesi) (20 dak.)

Geliştirme etkinlikleri beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülür. Sanayide kuruluş koşulu olarak sermayenin ne anlam ifade ettiği açıklandıktan sonra, fiziki ve para sermayesi tanımlanır. Daha sonra para sermayesinin çok hareketli bir sermaye çeşidi olmasının nedeni sorulduktan sonra, sanayileşme yarışına katılan ülkelerde sanayi de kurucu sermayenin nasıl temin edildiği anlatılır. Ardından öğrencilere yabancı sermayenin ne anlama geldiği sorulur. Yabancı sermaye kavramı ve yabancı sermaye çekebilmenin koşulları sıralanır. Son olarak da dünyada en fazla yabancı sermaye çeken ya da başka ülkelerde yatırımlarda bulunan ülkeler sorulur ve haritada göstermeleri istenir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme için ilk sermayenin hangi sektörlerden temin edildiği anlatıldıktan sonra, öğrencilere ülkemizde sermaye çevrelerinin hangi bölgelerimizde yoğunluk gösterdiği sorulur. Daha sonra Türkiye’de sanayi dağılım haritasıyla sermaye birikiminin fazla olduğu bölgeler arasında bir örtüşme yaşanmasının nedenleri sorulur. Sanayileşememiş bölgelerimizde devletin bu bölgelere sanayi sermayesi çekebilmesi için yaptığı yatırımlardan ve teşviklerden bahsedilir. Ülkemizde yabancı sermaye ile kurulmuş endüstri kuruluşları ve sektörlerden bahsedilerek, yabancı sermayenin ülkemize daha fazla girebilmesinin koşulları birlikte tartışılır. Son olarak da öğrencilere sermaye konusuyla ilgili bir anket sorusu hazırlasaydınız hangi soruları sorardınız şeklinde bir soru yönelterek

beyin jimnastiği yapmaları sağlanır. Elimizde Türkiye'nin sanayileşme serüvenine ilişkin bir belgesel varsa öğrencilere izletilerek, ara ara öğrencilere sorular sorulur.

c.Konuyu Özetleme Etkinliği (5 dak.)

Konunun sonunda; yapılan anlatımların ve tartışmaların ortaya koyduğu sonuçlar özetlenerek konu bütünlenir. Böylece sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye konusunun başlıca hedefi; günümüzde daha büyük ölçekli sanayi işletmelerinin kurulmasının sermayeye olan gereksinimi arttırmakla birlikte, hareketli bir sermaye olan para sermayesinin sadece ülkesel kaynaklardan değil, şartların iyi olması halinde uluslararası sermaye çevrelerinden de temin edilebileceğini öğrenciler kavrar.

2.1.8. Öğretim Araç ve Gereçleri

Yazılı Kaynaklar: Ders Kitapları, kaynak kitaplar

Haritalar ve Atlaslar: Türkiye'de Sektörlere Göre Sanayinin Dağılışı Haritası

Video Kaset/Cd: Türkiye'de Sanayileşme Evrimi ve Sanayiinin Dağılışı

Diğerleri: Televizyon-Video, Bilgisayar, Tepegöz, Slayt Makinesi, Fotoğraflar, Yazı Tahtası, Renkli Tebeşir, Silgi

2.1.9. Ölçme(5 dak.)

- a. Sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye konusunda, sanayi ile sermaye arasında nasıl bir ilişki olduğunun cevabını verebilmemiz gerekmektedir.
- b. Öğrencilerle, sanayi-sermaye ilişkisi konusunda ilgili dersin sonunda birkaç test sorusu çözülür. Verilen test sorularını evde çözmeleri istenir ya da ödev olarak konuya ilişkin test soruları bulmaları istenir.
- c. Aşağıda örnek olarak verilen ve sayısı arttırılabilecek soruların bir kısmı öğrenciler tarafından sınıfta ve bir kısmının da ev ödevi verilerek cevaplamaları istenir.
 1. Ülkemizde sermaye birikim bölgeleriyle sanayi bölgeleri arasında bir örtüşme var mıdır? Sizce nedenleri nelerdir?
 2. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayide sermaye sorununu çözmek üzere hangi bankalar kurulmuştur?
 3. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayide sermaye sorununu çözmek üzere en fazla hangi sektör üzerinde durulmuştur?
 4. Ülkemizde geri kalmış bölgelerde sanayide sermaye sorununu çözmek üzere hangi önlemler alınmaktadır?
 5. Ülkemize yabancı sermaye girişini hızlandırmak için hangi önlemler alınmalıdır?

2.1.10. Değerlendirme

Öğretmen ölçme sonuçlarına göre öğrencilerin hedeflenen davranış değişikliklerine ulaşım ulaşımadıkları konusunda karar verir ve kayıtlara geçirir.

2.1.11. Kaynaklar

2.2. Sanayi Faaliyetleri-Devlet İlişkisi

2.2.1. Hazırlık Soruları

- a. Ülkemizin sanayileşme sürecinde devlet hangi yıllardan itibaren öncü rol üstlenmiştir?
- b. Devletçi sanayileşme modelinin anlamı nedir?
- c. Devlet stratejik düşünce ile bazı sanayi kollarının kuruluş yeri ve işletilmesinde etkili olmaktadır mıdır?
- d. Ülkemizde devlet özel vergi, yasa ve teşviklerle sanayiyi nasıl desteklemekte midir?
- e. Çevrenizde devlet tarafından kurulan ve işletilen sanayi kuruluşları var mı? Varsa üretim konusu nedir?

2.2.2. Sanayi Faaliyetleri-Devlet İlişkisinin Önemi

Devletin sanayi faaliyetlerine, siyasal rejimlere göre farklı şekillerde müdahale ettiği ya da etkilediği gözlenir. Devlet: 1-Eski Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi, sanayi üzerinde kesin bir denetim kurar; böylece fabrikaların her şeyi gibi, kuruluş yerlerinin belirlenmesi ve işletilmesi de devlet tarafından yapılır; ya da 2- devlet stratejik düşünce ile bazı sanayi kollarının kuruluş yeri ve işletilmesine etki yapar. Bu iki durumda da sanayi faaliyetlerinin kuruluşunda devletin belirleyici rolü vardır. Bunların dışında ise devlet, daha dolaylı olarak, 3-sanayi tesisleri kurulması için özel sermayeye birçok bakımdan yardım eder; ve 4-özel vergi ve yasalarla sanayiyi destekler (*Özgülç, 1999:487*). Yine devlet organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri oluşturmak suretiyle arazi kullanışı içinde sanayiinin yerini belirlemektedir.

2.2.3. Sanayi Faaliyetleri-Devlet İlişkisinin Genel Hedefleri

- a. Merkez planlı ülkelerde sanayileşme siyasetinde hükümetlerin egemen güç olduğunu bilen öğrenciler, aynı zamanda hükümetlerin kapitalist demokrasilerde de sanayiyi çeşitli vergiler, kalkınma fonları ve teşvikler yoluyla belirli bölgelere ya da geri kalmış bölgelere yönlendirdiğini bilir ve söyler.
- b. Devletin sanayi faaliyetlerini etkilemesi çoğunlukla yasalarla olmaktadır. Devletin; ortalama çalışma saatleri, iş güvenliği, sosyal haklar ve işçi yaşı gibi yasal düzenlemelerle sanayiyi etkilediğini kavrayan öğrenciler, organize sanayi bölgeleri ya da küçük sanayi sitelerinin de sanayiye yönelik arazi kullanımı tasarrufu olduğunu bilir ve söyler. Verimli tarım alanlarının, yeşil alanların ve çevrenin kirlenmemesi için devletin bazı yasal önlemler aldığını gözlemler ve tartışır.
- c. Öğrenciler, devletin stratejik amaçlarla geri kalmış yörelerde askeri, demir-çelik ve petro-kimya sanayiyi kurduğunu kavrar ve hükümetlerin teşvik sitemiyle sanayileşememiş yörelere özel sektörü çekmeye çalıştığı bilincine varır.

2.2.4. Sanayi Faaliyetleri-Devlet İlişkisinin Davranışsal Hedefleri

a. Bilişsel(Düşünce) Davranışı

Türkiye'de sanayiinin kuruluşu üzerinde etkili faktörlerden sanayi-devlet ilişkisinin öğretimi tamamlandıktan sonra öğrenciler;

1. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizde sanayileşme sürecini; devletçi sanayileşme modeliyle devletin başlattığını,

2. Devletin stratejik öneme haiz sanayi sektörlerinin kuruluş yerini tespitinde belirleyici olduğunu,
3. Devletin ülke genelinde dengeli bir sanayileşme yatırımlarında bulunduğunu,
4. Hükümetlerin sanayileşememiş bölgelere özel sektörü çekebilmek için teşvik sistemleri uyguladığını,
5. Devletin yasalar ve arazi kullanımı düzenlemeleriyle sanayiinin işleyişi ve kuruluş yeri üzerinde etkili olduğunu, yapılacak bir sınavla ile % 100 yakın bir doğrulukla bilmelidir.

b. Devinişsel(Beceri) Davranışı

Türkiye'nin sanayileşme davasında kamu sektörü mü ön plana çıkmalıdır yoksa özel sektör mü ön plana çıkmalıdır konusu dersin sonunda iki grup halinde öğrenciler tartışarak fikirlerini açıkça ifade ederler.

c. Duygusal (Tutum) Davranışı

Öğrenciler, Türkiye'de sanayileşme sürecinin 1930'larda devletçi sanayileşme modeliyle hız kazandığını bilir, ancak devletçi sanayileşme modelinin zamanla yerini özel girişime dayanan sanayileşme modeline bıraktığını savunur.

2.2.5. Konu Alt Başlıkları

- a. Merkez planlı ülkelerle, kapitalist demokrasilerde sanayileşme sürecinde devletin rolü nedir?
- b. Ülkemizde devletçi sanayileşme modelinin gerekçeleri nelerdir?
- c. Ülkemizde hangi dönemlerde ağırlıklı olarak özel kesime dayalı sanayileşme politikaları izlenmiştir(izlenmektedir)?
- d. Ülkemizde devletin sanayide öncü olduğu sektörler hangileridir ve kamuya ait fabrikalar nerelerde faaliyet göstermektedir bir haritada gösteriniz?
- e. Ülkemizde özel sektörün sanayide öncü olduğu sektörler hangileridir ve bu fabrikalar nerelerde faaliyet göstermektedir bir haritada gösteriniz?
- f. Ülkemizde devlet stratejik düşüncelerle hangi sektörlerle ait fabrikaları nerelerde faaliyete geçirmiştir?
- g. Hükümetler geri kalmış bölgelere özel sektörün sanayi yatırımlarında bulunması için ne gibi düzenlemeler yoluna gitmektedir?

2.2.6. Kavramlar ve Genellemeler

- a. Merkez planlı ülkelerde sanayileşme, b. Kapitalist demokrasilerde sanayileşme, c. Stratejik sanayi sektörleri, d. Devletçi sanayileşme modeli, d. Organize sanayi bölgesi

2.2.7. Öğretim Yöntem ve Etkinlikleri

Öğretim yöntem ve etkinlikleri yukarıda ifade edilen beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülmelidir.

a. Konulara Giriş(10 dak.)

1. Konu planını tahtaya yazınız.
2. Başta verilen hazırlık sorularını hatırlatınız.
3. Kavramları açıklayınız.

b. Geliştirme Etkinlikleri (Konuların işlenmesi)(20 dak.)

Geliştirme etkinlikleri beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülür. Merkez planlı ülkelerle kapitalist demokrasilerde devletin sanayide kuruluş yerinin belirlenmesindeki rolü ifade edildikten sonra, geri kalmış bölgelere sanayi yatırımlarını çekmek üzere hükümetlerin almış olduğu önlemler öğrencilerle sorulur. Daha sonra öğrencilere stratejik önemi olan sanayi sektörleri ile bunlara ülkelerin hangi özellikteki bölge/yörelerinde kuruluş yeri seçilmesi gerektiği sorulur. Ardından devletin özel vergi ve yasalarla sanayiye nasıl yönlendirdiği anlatılır ve özel sektörü nasıl desteklediği ifade edilir. Son olarak sanayiinin çevresel etkisini en aza indirmek için devletin ve sivil toplum örgütlerinin yaptığı çalışmalar ifade edilir.

Ülkemizde cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devletçi sanayileşme modeli ile özel sektörü ön plana çıkaran sanayileşme politikaları açıklandıktan sonra, öğrencilere kamu ve özel sektörün öncü olduğu sanayi sektörleri sorulur. Ardından öğrencilerin Türkiye Sanayi Coğrafyası haritasından bu tesislerin faaliyet gösterdiği yerleşim yeri/yöreleri göstermesi istenir. Daha sonra geri kalmış bölgelerimize özel sektörün yatırım yapması için hükümetlerin getirdiği teşvik sistemlerinden bahsedilir. Ardından öğrencilerin devletin stratejik düşüncelerle hangi tesisleri nerelerde kurduğunu bir harita üzerinde göstermesi istenir. Akabinde öğrencilere organize sanayi bölgeleri anlatılır. Son olarak; ülkemizin sanayileşme sürecinde özel ve kamu sektörünün yeri konusu öğrenciler arasında tartışmaya açılır. Elimizde ülkemizde sanayileşme serüvenine ilişkin bir belgesel varsa öğrencilerle izlenir ve sonuçlar çıkarılarak konu pekiştirilir.

c. Konuyu Özetleme Etkinliği(5 dak)

Ülkemizde 1930'lu yılların başlarına kadar özel girişimi ön plana çıkaran sanayileşme politikaları izlenmesine karşın, 1932 yılından itibaren Devletçi sanayileşme modeline geçilmiştir. 1950'lilerde tekrardan özel girişimi esas alan sanayileşme politikalarına dönmek istenmişse de pek başarılı olunamamıştır. 1963 yılından itibaren planlı kalkınma dönemine geçilmekle beraber, 1980'lere kadar kamu ile özel sektörün birlikte yer aldığı bir sanayileşme politikası izlenmiştir. 1980 sonrasında ise tekrardan özel girişime dayanan ve uluslararası rekabet gücü olan sanayileşme politikalarına dönmüştür.

2.2.8. Öğretim Araç ve Gereçleri

Yazılı Kaynaklar: Ders kitapları ve kaynak kitaplar

Haritalar ve Atlaslar: Türkiye Fiziki Haritası, Türkiye Sanayi Coğrafyası Haritası, Türkiye'de Sektörlere Göre Sanayi Dağılım Haritası

Video Kaset/Cd: Türkiye'nin Sanayileşme Serüveni

Diğerleri: Tv-Video, Bilgisayar, Tepegöz, Slayt Makinesi, Fotoğraflar, Yazı Tahtası, Renkli Tebeşir, Silgi

2.2.9. Ölçme(5 dak).

- a. Sanayi faaliyetleri-devlet ilişkisi konusunda, sanayi ile devlet arasında nasıl bir ilişki olduğunun cevabını verebilmemiz gerekmektedir.

b. Öğrencilerle, sanayi faaliyetleri-devlet ilişkisi konusunda ilgili dersin sonunda birkaç test sorusu çözülür. Verilen test sorularını evde çözmeleri istenir ya da ödev verilerek konuya ilişkin test soruları bulmaları istenir.

c. Aşağıda örnek olarak verilen ve sayısı arttırılabilecek soruların bir kısmı öğrenciler tarafından sınıfta ve bir kısmı da ev ödevi verilerek cevaplandırılmaları istenir.

1. Ülkemizde devletçi sanayileşme modeli ile özel sektöre dayalı sanayileşme modeli hangi dönemlerde ağırlık kazanmıştır ? Tartışınız?

2. Ülkemizde kamu ve özel sektörün ağırlıklı olduğu sanayi sektörlerini sıralayarak, bunları bir harita üzerinde gösteriniz?

3. Türkiye’de kamuya ait fabrikaların dağılımında görülen dengenin sebebi nedir?

4. Geri kalmış bölgelere özel sektör sanayi yatırımlarını çekmek üzere hükümetler ne gibi kararlar almaktadır?

5. Organize sanayi bölgeleri kurulmasının amacı nedir?

2.2.10. Değerlendirme

Öğretmen ölçme sonuçlarına göre öğrencilerin hedeflenen davranış değişikliklerine ulaşım ulaşımadıkları konusunda karar verir ve kayıtlara geçirir.

2.2.11. Kaynaklar

2.3. İklim

2.3.1. Hazırlık Soruları

a. İklim koşullarının sanayi üzerindeki etkisi tarımsal faaliyetlere göre daha fazla mıdır? Ne Dersiniz?

b. Hangi sanayi kollarında yer seçimi iklimle yakından ilgilidir?

c. Sanayi kuruluşları değişik iklim koşullarını dikkate alan bir üretim anlayışına sahipler midir?

d. Ülkemizde Doğu Anadolu Bölgesi’nde sanayiinin gelişmemiş olmasında iklim faktörü etkili midir?

e. Ülkemizde kıyı bölgelerinde sanayiinin yoğunlaşmasında iklim faktörü etkili midir?

f. Bulduğunuz bölgedeki iklim koşullarını sanayiinin kuruluş yeri seçimi koşulları açısından değerlendiriniz?

2.3.2. İklim Faktörünün Önemi

İklimin sanayi üzerindeki etkisinin tarımsal faaliyetlerde olduğu kadar güçlü ve belirgin olmadığı bilinmektedir. Fakat bazı sanayi kollarının yer seçiminde iklimin, çoğu kez dolaylı yoldan da olsa, etkisini hissettirdiği görülür. Örneğin hammadde olarak tarımsal hammaddeleri kullanan tesisler, iklim koşullarının bu maddeleri etkilemesi nedeniyle dolaylı etkilenirler. Buna karşılık, uçak sanayisi üzerinde iklim koşullarının etkisi doğrudandır. Amerika Birleşik Devletlerinde tersaneler ülkenin kuzeydoğusundaki şiddetli soğuklarda gemi inşa faaliyetlerinin durması, yazın sıcaklarda da demir-çelik aksamın ısınarak çalışma koşullarını iyice güçleştirmesi, bu tür tesislerin yılın büyük bir kısmında iklim bakımından daha iyi çalışma koşullarının bulunduğu kuzeybatıda çoğalmalarını sağlamıştır. Fabrikaların

işletilmesi sırasında sıcak ya da soğuk iklim koşulları çalışanlar üzerinde etkili olur. Şiddetli sıcaklıklar verimi ve üretimi düşürürken, şiddetli soğuklar ısıtma sorunu yaratmakta ve maliyeti arttırmaktadır (Özgüç, 1999:490).

Sanayi faaliyetleri iklim koşulları ilişkisinde önem arz eden konulardan biri de üretimin iklim koşullarına uydurulmasıdır. Çeşitli çevre koşulları için üretilmiş ürünlerin bölgesel uyumsuzlukları, teknolojik gelişmelerle standart üretime geçilerek aşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kalifiye eleman çalıştıran işletmeler, daha çok sanayi kuruluş koşullarının aynı olduğu durumlarda en iyi iklim koşulları bulunan sahaları kuruluş yeri olarak seçmektedir. Çünkü günümüzde sanayiinin lokasyonunda iyi yaşama koşullarının rolü büyüktür ve bunun içinde iklim de bulunmaktadır.

2.3.3. İklim Faktörünün Genel Hedefleri

Öğrencilere; sanayi işletmelerinin “kuruluş yeri” seçiminde “iklim” faktörü kavratılması zorunlu temel hedefler arasında yer almalıdır. Bu hedeflerin alan bilgisi aşağıdaki hususları içermelidir:

1-İklimin sanayi üzerindeki etkisinin tarımdan daha fazla olduğunu bilen öğrenciler, tarım ürünlerini hammadde olarak kullanan endüstrilerin tarımsal hammadde bölgelerini kuruluş yeri olarak seçtiklerini söyler. Bununla birlikte, uçak sanayi ve gemi inşa sanayi kuruluşlarının açık havada süren faaliyetleri nedeniyle elverişli iklim koşulları bulunan yöreleri kuruluş yeri olarak seçtikleri bilincine varırlar.

2- Sıcak ya da soğuk iklimlerin işletmelerin ekstra maliyetler yüklenmesine neden olduğunu bilen öğrenciler, sıcak iklimlerde işletmelerin air condition gibi donanımlara, soğuk iklimlerde ise işletmelerin ısıtılması sorununu bulunduğunu söyler ve ayrıca olumsuz iklim koşullarının da işletmelerde verim ve üretim olumsuz yönde etkilediğini söyler.

3- Öğrenciler; kalifiye eleman çalıştıran işletmelerin, sanayide kuruluş koşullarının aynı olduğu durumlarda en iyi iklim koşulları bulunan sahaları kuruluş yeri olarak seçtiklerini söyler ve günümüzde sanayiinin lokasyonunun da iyi yaşama koşulları rolünün büyük olduğunu bilir ve savunur.

2.3.4. İklim Faktörünün Davranışsal Hedefleri

a. Bilişsel(Düşünce) Davranışı

Türkiye’de sanayiinin kuruluşu üzerinde etkili faktörlerden iklim konusunun öğretimi tamamlandıktan sonra öğrenciler;

1. Ülkemizde bazı sanayi kollarının kuruluşunun doğrudan iklime bağlı olduğunu,
2. Kuruluşunun doğrudan iklime bağlı olduğu sanayi sektörlerinin taş ve toprağa dayalı sanayiler, tarıma dayalı sanayiler ve gemi inşa sanayii olduğunu,
3. Ülkemizde kıyı bölgelerinin sanayi tesislerini çekmesinde ya da doğu bölgelerinde beklenen ve istenilen sanayi yatırımlarının gerçekleşmemesinde iklim faktörünün de etkili olduğunu,
4. Ülkemizde kamu ve özel sektörden hangisinin sanayi yatırımlarında iklimi daha çok ön plana çıkardığını

yapılacak bir sınavla % 100 doğrulukla bilmelidirler.

b. Devinişsel (Beceri) Davranışı

Ülkemizde kamu ve özel sektörden hangisinin sanayi yatırımlarında iklimi daha çok ön plana çıkardığını iki ayrı grup halinde öğrenciler tartışarak fikirlerini söylerler.

c. Duygusal (Tutum) Davranışı

Öğrenciler, ülkemizin batı ve kıyı bölgelerinde sanayi tesislerinin yoğunlaşmasında iklimin etkili olduğunu her fırsatta savunurlar.

2.3.5. Konu Alt Başlıkları

- a. Sanayiinin lokasyonunda iklim ne anlama gelmektedir?
- b. İklim faktörü sanayide alt sektörler göre ne anlama gelmektedir?
- c. Sanayiinin lokasyonunda iklim, devlet ve özel sektör açısından ne anlama gelmektedir?

2.3.6. Kavramlar ve Genellemeler

Sanayi faaliyetleri-İklim ilişkisi, b. Teknocoğrafya

2.3.7. Öğretim Yöntem ve Etkinlikleri

Öğretim yöntem ve etkinlikleri yukarıda ifade edilen beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülmelidir.

a. Konulara Giriş(10 dak.)

1. Konu planını tahtaya yazınız.
2. Başta verilen hazırlık sorularını hatırlatınız.
3. Kavramları açıklayınız.

b. Geliştirme Etkinlikleri(Konuların işlenmesi)(20 dak.)

Geliştirme etkinlikleri beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülür. Sanayi lokasyonu ile iklim arasındaki ilişki açıklandıktan sonra, iklimin sanayi üzerindeki etkisinin tarımdan daha mı fazla olduğuna dair öğrencilerin görüşleri sorulur. Daha sonra öğrencilere, tarım ürünlerini hammadde olarak işleyen endüstrilerin tarımsal hammadde bölgelerini kuruluş yeri olarak seçtikleri kavratılır. Bununla birlikte öğrencilere, uçak sanayi ve gemi inşa sanayi kuruluşlarının açık havada süren faaliyetleri nedeniyle elverişli iklim koşullarını kuruluş yeri olarak seçtikleri bilişsel yeterliliği kazandırılır.

Ülkemizde sanayi dağılışı haritası ile iklim bölgeleri haritasını karşılaştırdıktan sonra, özellikle özel sektör sanayi yatırımlarının batı bölgelerinde toplanmasında önem arz eden konulardan birinin de iklim olduğunu öğrenciler kavrar. Sıcak ya da soğuk iklimlerin işletmelerin ekstra maliyetler yüklenmesine neden olduğunu bilen öğrenciler, sıcak iklimlerde işletmelerin air condition gibi donanımlara, soğuk iklimlerde ise işletmelerin ısıtılması sorununu bulunduğunu söyler. Bununla birlikte, kalifiye eleman çalıştıran işletmelerin, sanayi kuruluş koşullarının aynı olduğu durumlarda en iyi iklim koşulları bulunan sahaları kuruluş yeri olarak seçtikleri anlatıldıktan sonra, günümüzde sanayiinin lokasyonun da iyi yaşama koşulları rolünün olup olmadığı tartışmaya açılır. Son olarak da öğrencilere sanayide kuruluş yeri faktörlerine ilişkin bir belgesel izlettirilir.

c. Konuyu Özetleme Etkinliği(5 dak.)

Öğrenciler, kuruluşunun doğrudan iklime bağlı olduğu sanayi sektörlerinin taş ve toprağa dayalı sanayiler, tarıma dayalı sanayiler ve gemi sanayi olduğu bilincine ulaşırlar. Bununla birlikte ülkemiz sanayi varlığının büyük bir bölümünün batı bölgelerimizde yer almasında iklim faktörünün rol oynadığını kavrarlar.

2.3.8. Öğretim Araç ve Gereçleri

Yazılı Kaynaklar: Ders kitapları, kaynak kitaplar

Haritalar ve Atlaslar: Türkiye Fiziki Haritası, Türkiye İklim Bölgeleri Haritası, Türkiye’de Sektörlere Göre Sanayi Dağılım Haritası

Video Kaset/Cd: Türkiye’nin Sanayileşme Serüveni

Diğerleri: Televizyon-Video, Bilgisayar, Tepegöz, Slayt Makinesi, Fotoğraflar, Yazı Tahtası, Renkli Tebeşir, Silgi

2.3.9. Ölçme(5 dak.)

- a. Sanayi lokasyonunda yeni eğilimlerden iklim konusunda, sanayi ile iklim arasında nasıl bir ilişki olduğunun cevabını verebilmemiz gerekmektedir.
- b. Öğrencilerle, iklim-sanayi ilişkisi konusuyla ilgili dersin sonunda birkaç test sorusu çözülür. Verilen test sorularını evde çözmeleri istenir ya da ödev verilerek konuya ilişkin test soruları bulmaları sağlanır.
- c. Aşağıda örnek olarak verilen ve sayısı arttırılabilecek soruların öğrenciler tarafından bir kısmının sınıfta ve bir kısmı da ev ödevi olarak cevaplandırılmaları istenir.
 1. Ülkemizde hangi sanayi sektörleri kuruluş yeri olarak uygun iklim bölgelerini seçmektedir?
 2. Sanayi yatırımlarında kamu ya da özel sektörden hangisi daha fazla iklimi göz önünde bulundurur?
 3. Çok sıcak ya da çok soğuk iklim bölgeleri sanayi tesislerinin maliyetlerini ve işleyişini nasıl etkilemektedir?

2.3.10. Değerlendirme

Öğretmen ölçme sonuçlarına göre öğrencilerin hedeflenen davranış değişikliklerine ulaşım ulaşımadıkları konusunda karar verir ve kayıtlara geçirir.

2.3.11. Kaynaklar

2.4. Ulaşım

2.4.1. Hazırlık Soruları

- a. Sanayi işletmelerinin kuruluş yerini seçmesinde ulaşım koşulları belirleyici olmakta mıdır? Ne düşünüyorsunuz?
- b. Sanayi İnkılabı ulaşım araçları ve teknolojisinde hızlı bir değişime yol açmış mıdır?
- c. Sanayi sektörlerinin ulaşım bakışı her bir sektöre göre değişmekte midir?
- d. Sanayi için en ucuz ulaşım sektörleri hangileridir?

- e. Ulaşım yolları ve araçlarındaki gelişmeler sanayi işletmelerinin şehir dışına göç etmesine neden olmuş mudur?
- f. Ülkemizin batı bölgelerinde sanayiinin yoğunlaşmasında ulaşım koşulları etkili midir?
- g. Yaşadığımız bölgede ulaşım koşulları sanayi için yeterli midir?

2.4.2. Ulaşım Faktörünün Önemi

Sanayi faaliyetleri için gerekli olan çeşitli ve çok miktarlara varan hammaddelerin fabrikalara getirilmesi ile mamul maddelerin pazarlara gönderilmesi, hatta bir çok hallerde işçilerin tesislere gelip-gitmeleri ancak düzenli ve yeterli ulaşım imkanlarına bağlıdır. Aslında ulaşım faaliyetlerini bir bakıma imalat işlemi içinde saymak hatalı olmaz. Çünkü herhangi bir mamul tüketileceği yere varıncaya kadar işe yaramayacağı gibi, mamulün meydana gelebilmesi için de çeşitli hammaddelerin fabrikalara taşınması gerekir. Öte yandan ulaşımın gelişmesi de, geniş çapta, sanayi faaliyetlerine bağlıdır. Ulaşım araçlarının bu şekilde hem yapı malzemesi ve hem de itici güç olarak o zamana kadar görülmeyen bir şekilde donanmış olmaları sanayi faaliyetlerini etkilemede gecikmedi. Nitekim artık çeşitli hammaddelerin fabrikalara ve yine çeşitli ve çok miktarlarda işlenmiş maddelerin pazarlara taşınması gerçekleşmiş oluyordu. Öte taraftan ulaşımın gelişmesi sanayi faaliyetlerinin *kuruluş yeri* üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Uygun ulaşım koşulları sanayi için gerekli başka koşulların var olduğu alanların da, kuruluş “yeri” olabilmelerini kolaylaştırmıştır. Böylece sanayi faaliyetleri çok daha geniş alanlara yayılabilmektedir (*Tümertekin, 1994:416-418*).

2.4.3. Ulaşım Faktörünün Genel Hedefleri

Öğrencilere; sanayi işletmelerinin “kuruluş yeri” seçiminde “ulaşım” faktörü kavratılması zorunlu temel hedefler arasında yer almalıdır. Bu hedeflerin alan bilgisi aşağıdaki hususları içermelidir:

1- Hammaddelerin işleneceği fabrikalara, mamullerin pazara sevk edilmesi ve işçilerin işletmelere gelip gitmelerinin ancak düzenli ulaşım şebekesiyle gerçekleşeceğini bilen öğrenciler, sanayideki gelişmelerin ulaşım araçlarının hız kazanmasına yol açtığı bilincini de varırlar.

2- Hammaddelerin fabrikalara taşınması ve mamullerin pazarlara sevk edilmesinin sanayi kollarına göre değiştiğini bilen öğrenciler, hammaddelerin ağır ve hacimli olması durumunda sanayi işletmelerinin ulaşım maliyetlerini azaltmak gayesiyle hammadde bölgelerine yaklaştığını söyler.

3- Hammadde ve pazar bölgeleriyle ilişkiler bakımından her bir ulaşım sektörünün yerini kavrayan öğrenciler, yükte hafif pahada ağır hammaddeleri işleyen endüstrilerin kuruluş yeri seçiminde ulaşımın çok etkili olmadığını bilirler.

4- Öğrenciler, uygun ulaşım koşulları sanayi için gerekli başka koşulların var olduğu alanların da kuruluş yeri olabilmelerini kolaylaştırdığı her fırsatta savunurlar.

2.4.4. Ulaşım Faktörünün Davranışsal Hedefleri

a. Bilişsel(Düşünce) Davranışı

Türkiye’de sanayiinin kuruluşu üzerinde etkili faktörlerden ulaşım konusunun öğretimi tamamlandıktan sonra öğrenciler;

- 1- Hammaddelerin işleneceği fabrikalara, mamullerin pazara sevk edilmesi ve işçilerin işletmelere gelip gitmelerinin ancak düzenli ulaşım şebekesiyle gerçekleşeceğini,
- 2- Sanayideki gelişmelerin ulaşım araçlarının hız kazanmasına yol açtığını,
- 3- Hammaddelerin fabrikalara taşınması ve mamullerin pazarlara sevk edilmesi maliyetlerinin sanayi kollarına göre değiştiğini,
- 4- Hammaddelerin ağır ve hacimli olması durumunda sanayi işletmelerinin ulaşım maliyetlerini azaltmak gayesiyle hammadde bölgelerine yaklaştığını,
- 5- Hammadde ve pazar bölgeleriyle ilişkiler bakımından her bir ulaşım sektörünün yerini kavrayan öğrenciler; yükte hafif pahada ağır hammaddeleri işleyen endüstrilerin kuruluş yerinin seçiminde ulaşımın çok etkili olmadığını,
- 6- Uygun ulaşım koşulları sanayi için gerekli başka koşulların var olduğu alanların da kuruluş yeri olabilmelerini kolaylaştırdığını

yapılacak bir sınavla % 100 doğrulukla bilmelidirler.

b. Devinişsel (Beceri) Davranışı

Yerleşim merkezlerine yönelmiş olan yeni yolların, sanayi tesislerini kendisine çekmesi ve büyük şehirleşmiş alanların ortaya çıkmasında rolü olup olmadığını öğrenciler tartışarak açıkça fikirlerini söylerler.

c. Duygusal (Tutum) Davranışı

Öğrenciler, uygun ulaşım koşulları sanayi için gerekli başka koşulların var olduğu alanların da, kuruluş “yeri” olabilmelerini kolaylaştırdığını her fırsatta savunabilmelidirler.

2.4.5. Konu Alt Başlıkları

- a. Sanayiinin lokasyonunda ulaşım ne anlama gelmektedir?
- d. Ulaşım faktörü sanayide alt sektörlere göre ne anlama gelmektedir?
- e. Hammaddelerin ağır ve hacimli olması durumunda sanayi işletmelerinin ulaşımına bakışları nasıl olmaktadır?

2.4.6. Kavramlar ve Genellemeler

Sanayi faaliyetleri-ulaşım ilişkisi, b. Taşıma maliyetleri

2.4.7. Öğretim Yöntem ve Etkinlikleri

Öğretim yöntem ve etkinlikleri yukarıda ifade edilen beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülmelidir.

a. Konulara Giriş(10 dak.)

- 1.Konu planını tahtaya yazınız.
- 2.Başta verilen hazırlık sorularını hatırlatınız.
- 3.Kavramları açıklayınız.

b. Geliştirme Etkinlikleri(Konuların işlenmesi)(20 dak.)

Geliştirme etkinlikleri beş coğrafi beceri dikkate alınarak sürdürülür. Sanayiinin kuruluş yeri seçiminde ulaşım koşullarının önemini anlattıktan sonra, sanayi sektörünün ulaşımına bakışının sektörden

sektöre nasıl değiştiği öğrencilerle tartışılır. Daha sonra ülkemizde sanayi dağılış haritası ile bir ulaşım ağları haritası yan yana getirilerek en fazla çakışmaların nerelerde olduğu sorulur. Akabinde ülkemizin batısında sanayiinin yoğunlaşmasında ulaşımın rolü etraflıca tartışıldıktan sonra, İzmir Limanı'nın bölgenin sanayileşmesindeki yeri bulunmaya çalışılır. Ayrıca Doğu Anadolu Bölgesi'nin sanayileşmemesinde bu bölgenin zor ulaşım koşullarının rolünün olup olmadığı tartışılır. Son olarak da sanayi kuruluş yeri faktörlerine ilişkin bir belgesel öğrencilere izlettirilir.

c. Konuyu Özetleme Etkinliği(5 dak.)

Öğrenciler, sanayi faaliyetleri için gerekli olan çeşitli ve çok miktarlara varan hammaddelerin fabrikalara getirilmesi ile mamul maddelerin pazarlara gönderilmesi, hatta birçok hallerde işçilerin tesislere gelip-gitmeleri ancak düzenli ve yeterli ulaşım imkânlarına bağlı olduğu bilincine ulaşırlar. Uygun ulaşım koşulları sanayi için gerekli başka koşulların da var olduğu alanları, kuruluş "yeri" olabilmelerini kolaylaştırmıştır.

2.4.8. Öğretim Araç ve Gereçleri

Yazılı Kaynaklar: Ders kitapları, kaynak kitaplar

Haritalar ve Atlaslar: Türkiye Fiziki Haritası, Türkiye Ulaşım Haritası, Türkiye'de Sektörlere Göre Sanayi Dağılış Haritası

Video Kaset/Cd: Cumhuriyetten Bu Yana Ülkemizde Ulaşım Sektörleri

Diğerleri: Televizyon-video, Bilgisayar, Tepegöz, Slayt Makinesi, Fotoğraflar, Yazı Tahtası, Renkli Tebeşir, Silgi

2.4.9. Ölçme(5 dak.)

1. Sanayiinin kuruluş yerinin belirlemede sanayi ile ulaşım arasında nasıl bir ilişki olduğunun cevabını verebilmemiz gerekmektedir.

a. Öğrencilerle, ulaşım-sanayi ilişkisiyle ilgili dersin sonunda birkaç test sorusu çözümler. Verilen test sorularını evde çözmeleri istenir ya da ödev verilerek konuya ilişkin test soruları bulmaları sağlanır.

b. Aşağıda örnek olarak verilen ve sayısı arttırılabilecek soruların öğrenciler tarafından bir kısmı sınıfta ve bir kısmı da ev ödevi olarak cevaplandırılmaları istenir.

1. Ülkemizde Marmara Bölgesi'nde sanayiinin yoğunlaşmasında ulaşım faktörü etkili midir?
2. İzmir İli ve çevresinin sanayileşmesinde İzmir Limanı'nın etkisi nedir?
3. Doğu Anadolu Bölgesi'nin yeterince sanayileşmemesinde ulaşım zorluğu etkili midir?

2.4.10. Değerlendirme

Öğretmen ölçme sonuçlarına göre öğrencilerin hedeflenen davranış değişikliklerine ulaşıp ulaşamadıkları konusunda karar verir ve kayıtlara geçirir.

2.4.11. Kaynaklar

Sonuç

Böylece Sanayi Coğrafyası öğretiminde sanayi de kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularının genel ve davranışsal hedeflerini sıralayarak, ülkemizde kuruluş koşulu olarak ya da kuruluş yerini belirleyen koşul olarak adı geçen faktörlerin özel de yerini tanıyabilmek mümkün olmaktadır. Bu arada seçilen hedeflere yönelik içerik belirlenerek amaçlanan hedeflere ulaşmanın yolları gösterilmektedir. Sanayide kuruluş yeri üzerinde adı geçen faktörlerin etkilerini tanıyan öğrencinin sermayenin, siyasal otoritenin tutumları, doğal çevre bileşeni olarak iklim, ulaşım ve muhtemel çevresel kaygıları tanınması, anlaması, tutum geliştirmesi ve bilgi ve kavram düzeyinde davranış yeterlilikleri kazanması söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerde, Türkiye’de ya da dünyada sanayiinin nerelerde, hangi şartlarda ve nasıl geliştiği konusunda alan ve kavram bilgisi yeterlilikleri oluşmaktadır.

Sanayide kuruluş yeri faktörlerinden sermaye, devlet, iklim ve ulaşım konularına ilişkin yukarıda bir model geliştirerek önerdiğimiz öğretim yöntem ve etkinlikleriyle öğrencilerin coğrafi düşünme becerilerini geliştirme ve kullanma fırsatı da uygulamalarla ortaya çıkarılmış olacaktır. Böylece coğrafi düşünce becerileri kazanan öğrencilerin, coğrafyanın günlük yaşantımızla iç içe olduğunu gerçeğini kavraması mümkün olacaktır. Bunun yollarından biri de öğrenci merkezli ders işlenmesinden geçmektedir(Yaşar, 2004).

KAYNAKÇA

- Arı, Y.,(2003). “Amerika Birleşik Devletlerinde Coğrafya Eğitimi Reformu ve Türkiye İçin Dersler”, Coğrafya Kurultayı(09-12 Temmuz, 2002), Türk Coğrafya Kurumu- Gazi Üniversitesi, Ankara
- Bailly, A. and Beguin, H.,(1993). Introduction à la Géographie Humaine. Masson, s.139
- Capel, S., Leask, M. and Turner, T.,(1997). Learning to Teach in the Secondary School., Routledge Publishers, London and New York
- Demirel, Ö.,(2000). “Planlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı”, Pegem A Yayıncılık, Ankara, s.27-37
- Demirkaya, H.,(2003). “Coğrafya Öğretiminde Örnek Bir Konu Çalışması”, Milli Eğitim Dergisi (www.meb.gov.tr), Sayı:157, M.E.B. Yay., Ankara
- Doğanay, H.,(1989). “Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları”, Coğrafya Araşt. Derg. Cil:1, Sayı:1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Ankara, s.7-24
- Doğanay, H.,(1993). “Coğrafya’da Metodoloji”, M.E.B. Yay., Öğretmen Kitapları Dizisi No:187, İstanbul
- Doğanay, H.,(2002). “Coğrafya Öğretim Yöntemleri”, Aktif Yay., İstanbul
- Erginer,E.,(2000). “Öğretimi Planlama , Uygulama ve Değerlendirme”, Anı Yay., Ankara, s.12-13
- Geography Education Standarts Project, (1994). “Geography for Life: National Geographic Standarts” Standarts”. Washington, DC: National Geographic Research and Exploration, s.47
- Girgin, M., (2003). “Orta Öğretim Coğrafya Derslerinde Enerji-Gıda ve Su Konularının Hedefleri”, Coğrafya Kurultayı(09-12 Temmuz, 2002), Türk Coğrafya Kurumu- Gazi Üniversitesi, Ankara
- Getis, A., Getis, J. and Fellmann D. J., (2002). “Introduction to Geography”, Mc Graw-Hill Publishers, New York
- Hanink, D. M.,(1997), “Economic Geography: Principles and Applications”, Economy, Policy and Environment, New York
- Hertzog, C.J. and Lieble, C.,(1996)., A Study of two Techniques for Teaching Introductory Geography: Traditional Approach Versus Cooperative Learning in the University Classroom, Journal of Geography 95(6):274
- İşman, S.,(2003). “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme”, Değişim Yay., İstanbul

- Knox, P. L. And Marston A. S., (1998), "Human Geography Places and Regions in Global Context", New Jersey: Prentice Hall
- Mary A. T.,(2001)., "A" Method to Teach Geography", Project Coordinator, Delaware Geographic Alliance, Delaware, pp. 2
- Morris, L.L. ve Gibson, C.F.,(1998). "Hedef ve Hedef Davranışlarla Nasıl Başederiz?",(Çev: T.Gürkan ve F.D. Gözütok), Pegem Yayınları, Ankara, s.14, 27
- Mutluer, M.,(1995). "Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Sanayii", Denizli Sanayi Odası Yayınları, Ege Üniv. Basımevi, İzmir, s.40-43
- Jenkins, A.,(1998). "Curriculum Design in Geography". Cheltenham: Geography Discipline Network, Cheltenham and Gloucester College of Higher Education
- Quina, J.(1989). "Effective Secondary Teaching", Harper&Row, Publishers, New York
- Sevgi, C.,(1994). " Sanayileşme Sürecinde Türkiye ve Sanayi Kuruluşlarının Alansal Dağılımı", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. Yay. No:504, Ankara
- Shepherd, I.,(1998). "Teaching and Learning Geography with Information and Communication Technologies", Cheltenham: Geography Discipline Network, Cheltenham and Gloucester College of Higher Education
- Şahin, C., (2001). " Türkiye’de Coğrafya Öğretimi", Gündüz Eğitim Yay., Ankara
- Stalman J. H.,(1991). "Teaching Geography at School and Home", Eric Clearing House For Social Studies, Social Science Education, Bloomington. pp.3-4
- Taşlı, İ.,1998, "Coğrafya Öğretimine Öğrenci Kılavuzlu Bir Yaklaşım", Milli Eğitim Dergisi, Sayı:140, M.E.B. Yay. No:3219, Ankara, s.16
- Tümertekin, E., (1969). "Sanayi Coğrafyası", (Üçüncü baskı), İ.Ü. Yay. No:751, Coğ. Enst Yay. No:22, İstanbul
- Tümertekin, E.,(1994). "Ekonomik Coğrafya", İ.Ü. Edb. Fak. Yay. No:2926, İstanbul, s.402-420
- Özgüç, N.,(1986-1987). "Türkiye’de Sanayi Faaliyetlerinin Gelişmesi, Yapısı ve Dağılışı", İst. Üniv. Edb. Fak. Coğ. Böl. Coğrafya Derg., Sayı:2, İstanbul
- Özgüç, N.,(1999). "Ekonomik Coğrafya:Küreselleşme ve Kalkınma", Çantay Kitapevi, İstanbul, s.480-499
- Yaşar,O.,(2004), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı ile Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi", Milli Eğitim Dergisi, Sayı:163, M.E.B. Yay., Ankara
- Yaşar, O.,(2004). "Sanayide Kuruluş Yeri Faktörlerinin Hedefleri ve Öğretim Teknikleri: Hammadde, Enerji ve Pazar(Orta Öğretim), Türk Coğrafya Kurumu, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 42, 2004(Baskıda), İstanbul.

¹ Diğer kuruluş yeri faktörlerinin öğretimi ayrı bir makalede ele alındı. Bakınız: *Yaşar, 2004*

² Böyle bir kılavuz; coğrafya eğitiminin genel amaçları, özel amaçları, öğretim etkinlikleri ve metotlarını, araç ve gereçlerini belirleyen ayrıntılı bir coğrafya öğretimi programı olmalı ve coğrafya öğretmenlerine dağıtılmalıdır (*Doğanay, 1989*).

³ Taşlı, 1998:16’deki modelden de yararlanarak.

⁴ Öğretim yöntem ve etkinlikleri seçilen her bir kuruluş yeri faktörü için bir ders saati olarak düşünüldü.

⁵ *Coğrafi Sorular SOR*: O nerelerde yer almaktadır? Niçin orada yer almaktadır? Bulunduğu yerin önemi nedir? Onun bulunduğu yerin diğer insan, yer ve çevrelerin lokasyonlarıyla ilişkisi nasıldır? Coğrafya ile ilgili olan ve olmayan soruları birbirinden ayırt edebilme yeteneği kazan.

Coğrafi Bilgileri KAZAN: Birincil ve ikincil kaynaklardan bulduğumuz bilgileri topla, harita üzerine yerleştir ve yorumla. Mekanların fiziki ve beşeri kaynaklarıyla ilgili gözlemler yap ve bunları kaydet.

Coğrafi Bilgileri ANALİZ ET: Coğrafi etkileşimi gözlemek ve yorumlamak için hareketli ve hareketsiz tüm eğitim teknolojilerini kullan.

Coğrafi Sorulara CEVAP VER: Görsel materyaller ile birlikte hem sözlü ve hem de yazılı olarak raporlar şeklinde coğrafi bilgileri ifade et. Coğrafi bilgileri elde etmek, sonuçlar çıkarmak ve genellemeler yapmak için coğrafi araştırma yöntemini kullan. Coğrafi problemleri çözmek için genellemeler yap(*Demirkaya, 2003*).